

MICHAŁ ŁUKSZA

MOTYWY SKŁADANIA FAŁSZYWYCH OŚWIADCZEŃ

I. Wprowadzenie

Zasadniczym problemem każdego postępowania jest kwestia ustalenia prawdy. Możliwość ustalenia prawdy z kolei uzależniona jest od rzetelności oświadczeń przez osoby je składające. Dlatego też zagadnienie związane z prawdziwością czy też fałszywością oświadczeń, wykorzystywanych w toku wydawania decyzji lub orzeczeń, miały i mają nadal tak kluczowe znaczenie.

Osobami składającymi fałszywe oświadczenie kierują różne, niekiedy trudne do ustalenia motywy, stąd też konieczne wydaje się ustalenie ich katalogu z podziałem na dwie grupy: ograniczające zjawisko składania fałszywych oświadczeń oraz ułatwiające pracę osób, przed którymi takie oświadczenia mogłyby być złożone w celu ich weryfikacji. Usprawniłoby to wydawanie trafnych decyzji lub orzeczeń, oraz pozwoliło ustalić, w jaki sposób można walczyć z opisywanym zjawiskiem.

Tabela 1. Liczba zbadanych akt w rozbiciu na lata

Rok	Liczba spraw	Procent w stosunku do całości
2007	5	11,90%
2008	16	38,10%
2009	11	26,19%
2010	10	23,81%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw dotyczących przestępstwa fałszywych oświadczeń prowadzonych w III, VII i XV Wydziale Karnym Sądu Rejonowego w Białymstoku.

Badania empiryczne, których celem było uzyskanie materiału dotyczącego motywów składania fałszywych oświadczeń wraz z wyszczególnieniem cech osobowościowo poznawczych składających fałszywe oświadczenie, zostały przeprowadzone w Sądzie Rejonowym w Białymstoku. Objęły dostępne akta wszystkich

spraw o przestępstwo stypizowane w art. 233 § 6 k.k. prowadzonych w III, VII i XV Wydziale Karnym tegoż sądu, a zakończonych w latach 2007–2010 prawomocnym wyrokiem skazującym lub prawomocnym orzeczeniem o warunkowym umorzeniu postępowania. W efekcie badań analizie poddano akta 42 spraw, w których ustalono łącznie 42 sprawców przestępstwa z art. 233 § 6 k.k.

II. Cechy osobowe sprawców składających fałszywe oświadczenia

W celu wysunięcia trafnych wniosków w stosunku do czynników mających wpływ na osoby składające fałszywe oświadczenie, konieczne staje się zatem przedstawienie cech osobowych sprawców omawianego przestępstwa. Umożliwi to w dalszej kolejności zorientowanie się kim są sprawcy, które w sposób świadomy zdecydowały się na złożenie niezgodnego z prawdą oświadczenia.

Wśród objętych badaniami 42 skazanych za przestępstwo fałszywych oświadczeń 36 (85,71%) sprawców stanowili mężczyźni, a 6 (14,29%) stanowiły kobiety, prowadzi do konkluzji, iż przestępstwa z § 6 art. 233 k.k. dopuszczają się w znacznej mierze mężczyźni. Wiek objętych badaniami sprawców fałszywych oświadczeń przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wiek sprawców składających fałszywe oświadczenie

Wiek w latach w chwili złożenia fałszywego oświadczenia	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
17–20 lat	2	4,76%
21–30 lat	17	40,48%
31–40 lat	3	7,14%
41–50 lat	8	19,05%
51–60 lat	5	11,90%
61 lat i powyżej	7	16,67%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Jak wskazują wyniki badań aktowych, fałszywe oświadczenia składają głównie ludzie młodzi, przede wszystkim sprawcy, którzy ukończyli 21, a nie przekroczyli jeszcze 30 roku życia. Może to świadczyć poniekąd o związku pomiędzy tak zwanym „nabieraniem doświadczenia życiowego” a zjawiskiem fałszywych oświadczeń. Podkreślić należy jednak, że drugą grupę sprawców składających fałszywe oświadczenia stanowiły osoby w wieku 41–50 lat, trzecią natomiast, sprawcy powyżej 61 roku życia, tzn. osoby które uważane są za najbardziej dojrzałe i odpowiedzialne. Należy dodać, iż najmłodszy ze sprawców fałszywego

oświadczenia miał 20 lat, najstarszy zaś aż 79 lat. Wskazuje to na dużą rozpiętość wiekową osób decydujących się na złożenie fałszywego oświadczenia.

Kolejna z badanych cech osobowościowych dotycząca wykształcenia sprawców przestępstwa fałszywych oświadczeń zobrazowana została w tabeli 3.

Tabela 3. Wykształcenie sprawców składających fałszywe oświadczenie

Wykształcenie sprawcy przestępstwa fałszywych oświadczeń	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
Podstawowe	7	16,67%
Gimnazjalne	2	4,76%
Zawodowe	14	33,33%
Średnie	13	30,95%
Wyższe	6	14,29%
Bez żadnego wykształcenia	0	0,00%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Przedstawione dane wskazują, że główną grupę sprawców przestępstwa określonego w art. 233 § 6 k.k. stanowią ludzie o wykształceniu zawodowym i średnim. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, iż przestępstwo fałszywych oświadczeń popełniają przede wszystkim osoby, które charakteryzują się niskim bądź średnim poziomem intelektualnym, nie rozumiejąc niekiedy powagi swojej roli w sądzie lub innym organie uprawnionym do odbierania oświadczeń pod rygorem odpowiedzialności karnej określonej w art. 233 k.k., bądź też nie będąc świadomym konsekwencji swojego czynu.

Dane dotyczące zawodu sprawców składających fałszywe oświadczenie w chwili popełnienia czynu przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Zawód sprawców składających fałszywe oświadczenie

Zawód sprawcy przestępstwa fałszywych oświadczeń	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
Pracownik fizyczny	21	50,00%
Rolnik	3	7,14%
Pracownik umysłowy	8	19,05%
Inny	0	0,00%
Nie posiada	10	23,81%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Badani sprawcy fałszywych oświadczeń są z zawodu przeważnie pracownikami fizycznymi, wśród których znaleźli się głównie: mechanicy (5), stolarze (4), krawcowe (3), oraz pracownicy budowlani (3). Drugą grupę (23,81%) tworzą osoby nieposiadające żadnego zawodu. Wśród pracowników umysłowych, stanowiących trzecią grupę sprawców omawianego występkę badania wykazały: ekonomistów (3), inżynierów (2), nauczyciela, pielęgniarkę oraz urzędnika państwowego. Jedyne 7,14% ogółu sprawców stanowili rolnicy.

Wyniki badań dotyczących wykonywania pracy przez sprawców przestępstwa określonego w § 6 art. 233 k.k. przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Wykonywanie pracy składających fałszywe oświadczenie

Wykonywana praca sprawcy przestępstwa fałszywych oświadczeń	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
Stałe zatrudnienie	15	35,71%
Pracuje dorywczo	3	7,14%
Bezrobotny	9	21,43%
Uczący się	4	9,52%
Prowadzi gospodarstwo rolne	4	9,52%
Prowadzi działalność gospodarczą	2	4,76%
Rencista/Emeryt	5	11,90%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Z powyższych badań wynika, że najliczniejszą grupę wśród badanych sprawców stanowią osoby ze stałym zatrudnieniem. Niemala jest jednak liczba bezrobotnych (21,43%), czy też pracujących dorywczo (7,14%). Czterech spośród badanych prowadzi gospodarstwo rolne, a dwóch działalność gospodarczą. Dziesięciu sprawców fałszywych oświadczeń nie pracuje ze względu na dalsze kształcenie (4), wiek lub stan zdrowia (5). Dokonując dalszej analizy proporcji między liczbą sprawców występkę stypizowanego w § 6 art. 233 k.k. wykonujących stałą pracę (stałe zatrudnienie, prowadzenie gospodarstwa rolnego lub działalności gospodarczej), a liczbą sprawców, którzy z różnych powodów nie pracują (bezrobotni, pracujący dorywczo, uczący się, renciści i emeryci), należy stwierdzić, że wynik to 50% do 50%. Może to dziwić, gdyż osoby, z których połowa poszukuje stałego zatrudnienia, lub po zakończeniu dalszego kształcenia będzie jej szukać, nie obawia się o swoją przyszłość i ryzykuje możliwość pociągnięcia jej do odpowiedzialności karnej, która z całą pewnością nie ułatwi jej znalezienia pracy.

Upřednią karalność osób skazanych za fałszywe oświadczenie ustalono na podstawie informacji uzyskanych z Krajowego Rejestru Karnego. Wyniki ilustruje tabela 6.

Najliczniejszą grupę sprawców przestępstwa określonego w art. 233 § 6 k.k., stanowią osoby dotychczas niekarane, co wskazuje, że przestępstwo fałszywych oświadczeń nie jest uważane przez ogół społeczeństwa za zachowanie niemoralne i karygodne, i nie jest potępiane w takim samym stopniu jak kradzież czy pobicie. Potwierdza to fakt, iż 4,76% ogółu sprawców dopuściła się ponownie do złożenia fałszywego oświadczenia. Za inne przestępstwa karanych było natomiast 15 osób. Osoby te miały zatem kontakty z organami wymiaru sprawiedliwości i zostały uznane za winne popełnionych czynów, niejednokrotnie cięższych gatunkowo niż określonych w Rozdziale XXX Kodeksu Karnego. Właściwe wydaje się więc stwierdzenie, że poczucie moralności i praworządności nie stanowiły przeszkody przed popełnieniem przestępstwa określonego w art. 233 § 6 k.k.

Tabela 6. Upřednia karalność składających fałszywe oświadczenie

Skazany upřednio przez sąd powszechny	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
Za inne przestępstwa, ale nie za składanie fałszywych oświadczeń	15	35,71%
Za składanie fałszywych oświadczeń	2	4,76%
Nie	24	57,14%
Brak danych	1	2,38%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Na podstawie analizy zgromadzonego materiału badawczego dotyczącego cech osobowych należy podjąć próbę opracowania portretu osobowościowego sprawcy występku fałszywych oświadczeń. Typowy osobnik omawianego przestępstwa jest zatem młodym mężczyzną w wieku 21–30 lat mającym zawodowe lub średnie wykształcenie. Najczęściej stale zatrudnionym pracownikiem fizycznym. Osoba ta nigdy nie była karana. Jest to więc człowiek o niezbyt wysokim lub średnim poziomie intelektualnym i niewygórowanych ambicjach. Powyżej nakreślonego obrazu sprawcy fałszywych oświadczeń nie można uznawać za niekwestionowany. Istnieje bowiem wiele wyjątków od przyjętej reguły, gdyż duża część sprawców ma konkretny zawód i wykształcenie, stałe dochody i cechuje się pozytywną postawą społeczną.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na okoliczności sprzyjające sytuacjom, w których ludzie zazwyczaj wcześniej nie karani i odznaczający się pozytywną postawą społeczną, decydują się na wejście w kolizję z prawem. Rodzaj postępowania przed jakim sprawcy złożyli fałszywe oświadczenie prezentuje tabela 7.

Omówienie wyników przeprowadzonych w tym zakresie badań należy rozpocząć od wskazania, że ponad trzy czwarte badanych przypadków, w których osoby

dopuszcili się do złożenia fałszywego oświadczenia nastąpiło w postępowaniu administracyjnym. Spośród nich aż dwadzieścia siedem dotyczyła wydania duplikatu dokumentu Prawa jazdy osobom, które uprzednio zostały tego dokumentu pozbawione w drodze wyroku sądu lub decyzji innego właściwego do tego organu. Złożenie fałszywego oświadczenia w postępowaniu skarbowym dotyczyło 9,52% sprawców przestępstwa. Co ciekawe postępowanie cywilne, w którym wszystkie fałszywe oświadczenia zostały złożone (3) prowadzone były na gruncie spraw z zakresu prawa spadkowego. Jedynie marginalny udział sprawców omawianego występku miał miejsce w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez organa Policji (1) i Straży Granicznej (1).

Tabela 7. Postępowanie w jakim złożono fałszywe oświadczenie

Postępowanie w jakim czyn popełniono	Liczba osób	Procent w stosunku do całości
Przygotowawcze	2	4,76%
Sądowe karne	0	0 %
Sądowe cywilne	3	7,14%
Administracyjne	33	78,57%
Skarbowe	4	9,52%
Ogółem	42	100,00

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Przestępstwo określone w § 6 art. 233 k.k. popełnianie było najczęściej z działania 65,12% co obrazuje tabela 8. Tylko w jednej z przeanalizowanych spraw sprawca dopuścił się występku z działania i zaniechania poprzez wskazanie oraz niewskazanie niezgodnych z prawdą informacji na oświadczeniu majątkowym, będąc do tego zobowiązany na podstawie ustawy. W czternastu sprawach czyn został popełniony w formie zaniechania.

Tabela 8. Forma, w jakiej złożono fałszywe oświadczenie

Forma popełnionego czynu	Liczba form	Procent w stosunku do całości
Działanie	27	64,29%
Zaniechanie	14	33,33%
Działanie i zaniechanie	1	2,38%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

III. Motywy składania fałszywych oświadczeń

Składanie fałszywych oświadczeń może być nacechowane różnymi przyczynami. Motywów jakimi kierują się sprawcy, jest tyle, ile osób, które je składa; każdy bowiem ze sprawców kieruje się własnymi pobudkami i inaczej je usprawiedliwia. Z uwagi na podobieństwo motywów i częstotliwość ich występowania można jednakże podjąć się próby ich usystematyzowania. W części przypadków ustalenie głównego motywu złożenia danego fałszywego oświadczenia jest niemożliwe, w wielu innych ustalenia można poczynić po zbadaniu ogólnych motywów, jakimi kierował się dany sprawca. Motywy fałszywych oświadczeń uzależnione są głównie od:

- 1) nastawienia emocjonalnego sprawcy;
- 2) jego cech charakteru;
- 3) sytuacji zewnętrznej sprawcy, tzn. warunków rodzinnych, sytuacji finansowej;
- 4) okoliczności w jakich sprawca się znajdował;
- 5) okoliczności w jakich złożył fałszywe oświadczenie;
- 6) treści fałszywego oświadczenia z punktu widzenia psychologii motywacyjnej;
- 7) widocznych dla sprawcy skutków złożenia fałszywego oświadczenia¹.

Dokonując podziału motywów składania fałszywych oświadczeń, należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że na każde zachowanie może mieć wpływ kilka odrębnych motywów. Do najczęstszych motywów złożenia fałszywego oświadczenia, tak jak w przypadku motywów fałszywych zeznań, z reguły wymienianych w literaturze należą:

- 1) ochrona członków rodziny i ich przyjaciół;
- 2) chęć zemsty, nienawiść do strony procesowej lub jego rodziny;
- 3) chęć osiągnięcia korzyści materialnej lub niematerialnej dla siebie i osób bliskich;
- 4) chęć wpłynięcia na decyzje urzędnika państwowego;
- 5) inny motyw².

Powstaje w tym miejscu pytanie. Jak powyższa klasyfikacja motywów składania fałszywych oświadczeń ma się do zagadnień, z którymi spotykamy się w praktyce? Jakie motywy mają wpływ na decyzje sprawców, kiedy składają niezgodne z prawdą oświadczenia w sytuacji, gdy przepis ustawy przewiduje możliwość odebrania oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej? Odpowiedź na powyższe zagadnienie odnaleźć możemy dokonując analizy akt sądowych, w których to świadkowie oskarżeni o występki z § 6 art. 233 k.k. zazwyczaj sami wskazują, jakimi pobudkami się kierowali. Jeżeli takich danych nie można było

¹ K. Gustowska-Szwaja, Z. Lachman, J. Stańda, *Fałszywe zeznania i ich przyczyny*, Kraków 1971, s. 49–50.

² Szerzej na temat motywów składania fałszywych zeznań: Z. Młynarczyk, *Fałszywe zeznania w polskim prawie karnym*, Warszawa 1971, s. 167 i n.; K. Gustowska-Szwaja, Z. Lachman, J. Stańda, *Fałszywe zeznania...*, s. 50–51.

uzyskać wprost, motywy te możliwe były do ustalenia w większości przypadków na podstawie innych danych znajdujących się w materiale aktowym.

Wyniki przeprowadzonych badań, obejmujących 42 sprawców występkę fałszywych oświadczeń, wskazują na różnorodność przyczyn składania niezgodnego z prawdą oświadczenia. Możliwe jest jednakowoż wskazanie motywów pojawiających się najczęściej. Należy w tym miejscu podkreślić, że w wielu przypadkach na działanie sprawcy składającego fałszywe oświadczenie miał wpływ więcej niż jeden czynnik; w przeważającej mierze spraw dało się jednak wskazać motyw dominujący.

W przedstawionych w tabeli 9 wynikach badań dotyczących motywów składania fałszywych oświadczeń uwzględniono jedynie główną przyczynę zachowania sprawcy, zatem każdemu sprawcy przestępstwa stypizowanego w art. 233 § 6 k.k. przyporządkowano jeden, najważniejszy motyw działania.

Tabela 9. Motywy działania sprawcy fałszywego oświadczenia

Motywy działania sprawcy	Liczba sprawców	Procent w stosunku do całości
Ochrona członków rodziny i jego przyjaciół	1	2,38%
Chęć zemsty, nienawiść do strony postępowania lub jego rodziny	1	2,38%
Chęć osiągnięcia korzyści materialnej lub niematerialnej dla siebie i osób bliskich	8	19,05%
Chęć wpłynięcia na decyzje urzędnika państwowego	27	64,29%
Inny motyw	3	7,14%
Brak danych umożliwiających ustalenie motywu złożenia fałszywych oświadczeń	2	4,76%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

Motyw ochrony członków rodziny dało się ustalić w oparciu o złożone wyjaśnienia jednego oskarżonego o przestępstwo z art. 233 § 6 k.k. Związany był on z postępowaniem w przedmiocie zgłoszenia robót budowlanych, których celem była wymiana częściowo uszkodzonego dachu w budynku mieszkalnym, zamieszkałym przez oskarżonego oraz członków jego najbliższej rodziny. Aby zapewnić schronienie członkom rodziny – wiedząc o tym, że nie otrzyma od pozostałych współwłaścicieli nieruchomości zgody na remont, który uchroni dach przed zawaleniem – fałszywie oświadczył, iż jest jedynym właścicielem tej nieruchomości, podczas gdy w rzeczywistości nie posiadał on prawa do wyłącznego dysponowania tą nieruchomością, tj. będąc uprzedzonym o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego zeznania, złożył fałszywe oświadczenie w przedmiocie posiadania prawa do dysponowania nieruchomością.

Chęć zemsty, czy nienawiść do strony postępowania lub jego rodziny, stała się także przyczyną złożenia fałszywego oświadczenia w jednym przypadku. Działanie przestępne miało miejsce, kiedy to oskarżona – występując uprzednio jako strona w postępowaniu administracyjnym – złożyła fałszywe oświadczenie o posiadanej zgodzie wszystkich współwłaścicieli nieruchomości, a będących członkami jej rodziny, na prowadzenie robót budowlanych w postaci rozbudowy zajmowanych przez nią pomieszczeń gospodarczych. Oskarżona wskazała w zeznaniach, że nastawienie członków rodziny w stosunku do jej osoby przepełnione było od wielu lat nienawiścią i zazdrością, dlatego też złożyła oświadczenie o takiej treści.

W ośmiu przypadkach motywem działania sprawcy stała się chęć osiągnięcia korzyści materialnej lub niematerialnej dla siebie i osób bliskich. W trzech z nich sprawcy w trakcie postępowania spadkowego, po odebraniu zapewnienia w trybie art. 671 k.p.c. równoznacznego z uprzedzeniem o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego zeznania, fałszywie oświadczyli o kwestiach związanych ze sprawami dotyczącymi istnienia pozostałych spadkobierców, jak również pozostawienia po śmierci przez spadkodawcę testamentu. W dwóch kolejnych ze zbadanych spraw, sprawcy jako osoby pełniące funkcje publiczne, będąc zobligowanym na podstawie ustawy, fałszywie oświadczyli w oświadczeniach majątkowych poprzez zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy, w ten sposób, że nie wykazali praw do nieruchomości, oraz nie udokumentowali posiadanych środków pieniężnych. Nierzadko też, bo w dwóch przypadkach, sprawcy złożyli fałszywe oświadczenie w celu wyłudzenia nienależnego świadczenia od organów ZUS w postaci renty socjalnej oraz wobec Powiatowego Urzędu Pracy w postaci nienależnego świadczenia przedemerytalnego. W jednej z badanych spraw, dotyczącej udzielenia zamówienia publicznego, sprawca w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, będąc przewodniczącym komisji przetargowej, złożył fałszywe oświadczenie, iż nie pozostaje z żadnym wykonawcą w takim stosunku prawnym lub faktycznym, które może budzić uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności w przedmiotowej sprawie.

Chęć wpłynięcia na decyzje urzędnika państwowego stało się motywem złożenia fałszywych oświadczeń aż w przypadku 64,29% ogółu zbadanych spraw. W trzech przypadkach sprawcy posłużyli się podrobionym dokumentem prawa jazdy w ten sposób, że przedłożyli przed polskim urzędnikiem przedmiotowy dokument wydany przez obce państwo, w celu użycia jako autentyczny, jednocześnie przedkładając wniosek o jego wymianę. Pięciu skazanych na podstawie art. 233 § 6 k.k. dopuściło się do złożenia fałszywego oświadczenia sporządzając i podpisując oświadczenie o zagubieniu dowodu rejestracyjnego lub prawa jazdy, które w rzeczywistości pozostawili sobie, poczym okazywali ten dokument podczas kontroli drogowej. Kolejna grupa sprawców badanego przestępstwa (7) dopuściła się złożenia fałszywego oświadczenia, sporządzając oświadczenie o zgubieniu prawa jazdy, które w rzeczywistości zostało zatrzymane przez funkcjonariuszy Policji innego państwa. Jeden ze sprawców, któremu zatrzymano

prawo jazdy w związku z brakiem wystarczającej ilości gotówki do opłacenia mandatu karnego za drobne wykroczenie drogowe, które miało miejsce na terenie Rumunii zeznał, że nie mógł dłużej już czekać na odesłanie jego dokumentu do Polski, dlatego też złożył wniosek zawierający informację o zagubieniu dokumentu oraz prośbę o wydanie jego wtórnika, co równoznaczne było ze złożeniem fałszywego oświadczenia. Jednakże największą liczbę sprawców, bo aż 9, omawianego występkę skierowanego przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, stanowiły osoby, wobec których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów i które w okresie zakazu przechodziły ponownie kurs praktyczny w ośrodkach szkolenia kierowców. Sprawcy ci, będąc uprzedzonym o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia, złożyli przed urzędnikiem państwowym oświadczenie, że na dzień złożenia wniosku nie został orzeczony w stosunku do nich prawomocnym wyrokiem zakaz prowadzenia pojazdów. Dwóch sprawców z kolei wyłudziło poświadczenie nieprawdy poprzez podstępne wprowadzenie w błąd urzędnika, w ten sposób, że złożyło fałszywe oświadczenie, iż posiada dokument uprawniający do prowadzenia pojazdów państwa obcego i chce dokonać jego wymiany na polski dokument, co nie było zgodne ze stanem faktycznym. W jednym przypadku sprawca dopuścił się do złożenia fałszywego oświadczenia o zagubieniu paszportu, poczym dwa dni później okazał go przy przekraczaniu granicy państwowej.

Dokonując analizy akt, należy uwypuklić trzy przypadki, które dotyczyły złożenia fałszywego oświadczenia, przez sprawców kierujących się motywami innymi niż opisywanymi w literaturze przedmiotu. Jedna ze spraw wiązała się z wyjawienia majątku, w którym pomimo uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy i zatajenie prawdy, osoba zaślaniająca się niewiedzą z zakresu prawa, złożyła fałszywe zapewnienie. W dwóch kolejnych przypadkach oskarżeni, zobligowani do złożenia oświadczenia majątkowego na podstawie ustawy o samorządzie gminnym zataili prawdę, tłumacząc się brakiem wiedzy z zakresu prawa cywilnego.

W 4,76% przypadków ustalenie motywu jakim kierował się sprawca składając fałszywe oświadczenie okazało się niemożliwe – ani w oparciu o późniejsze wyjaśnienia oskarżonego, ani na podstawie innych informacji zgromadzonych w aktach sądowych. W powyższych sprawach najczęściej ograniczano się jedynie do udowodnienia winy, nie usiłując określić, co motywowało składających fałszywe oświadczenie do sprzecznego z prawem działania lub zaniechania.

Należy jednak podkreślić, iż ustalone w wyniku przeprowadzonych badań motywy skłaniające osoby do złożenia fałszywego oświadczenia zostały opracowane w oparciu o materiały zawarte w aktach, co nie wyklucza możliwości kierowania się przez sprawców innym motywem, nieujawnionym przez niego, bądź też w wyniku przeprowadzenia dalszych dowodów. Z tego też powodu możliwe w rzeczywistości dysproporcje motywów skłaniających do złożenia fałszywego oświadczenia, mogą w pewnym stopniu odbiegać od tych ujętych w tabeli nr 9.

IV. Sposoby ograniczania i walki z procederem składania fałszywych oświadczeń

Fałszywe oświadczenia stanowią jedno z najpowszechniejszych przestępstw skierowanych przeciwko wymiarowi sprawiedliwości. Koniecznym wydaje się więc znalezienie sposobu, który pozwoli na wyeliminowanie, bądź ograniczenie badanego zjawiska, które utrudnia organom wydawanie trafnych decyzji i orzeczeń.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na różne możliwości przeciwdziałaniu zjawisku fałszywych oświadczeń, najczęściej pojawiają się jednak:

- 1) właściwe uprzedzenie składającego oświadczenie o ciężących na nim obowiązkach i grożącej mu odpowiedzialności karnej;
- 2) podniesienie poziomu intelektualnego i moralnego społeczeństwa;
- 3) podniesienie kultury prawnej społeczeństwa;
- 4) zaostrzenie sankcji karnej za dane przestępstwo;
- 5) wytworzenie atmosfery potępienia sprawców fałszywych zeznań;
- 6) podniesienie prestiżu organów wymiaru sprawiedliwości.

Poza wprowadzeniem w życie powyższych sposobów ograniczających zjawisko fałszywych oświadczeń, należałoby zwrócić szczególną uwagę na możliwość wyeliminowania pewnych czynników prowadzących do jego powstawania. Działania takie w znacznej mierze przyczyniłyby się do usprawnienia pracy władzy sądowniczej i wykonawczej, a co istotne przełożyłyby się na zmniejszenie liczby fałszywych oświadczeń.

Zjawisku składania fałszywych oświadczeń należy przeciwdziałać nie tylko poprzez ograniczenie sytuacji umożliwiających jego powstawaniu, lecz także poprzez wykorzystanie wiedzy o tym, w związku z jakimi przestępstwami najczęściej są składane. Wyniki badań w tym zakresie przedstawia tabela nr 10.

Jak wskazują wyniki przeprowadzonych badań, istnieje duże prawdopodobieństwo, że w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, strona może złożyć fałszywe oświadczenie. Organa postępowania ze szczególnym uwzględnieniem, działając na podstawie prawa administracyjnego powinny zwracać ogromną uwagę na wszelkie możliwe oznaki mogące świadczyć o tym, że oświadczenia te nie będą odpowiadać prawdzie i winny temu zapobiegać.

Rezultaty badań w tym zakresie prowadzą do następującej konkluzji. Skuteczne przeciwdziałanie zjawisku fałszywych oświadczeń nie powinno być ograniczane jedynie do wykorzystywanych w literaturze sposobów zwalczania fałszywych zeznań jak to jest obecnie w znacznej ilości spraw praktykowane. Konieczne jest natomiast odwołanie się do praktyki wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie, oraz wypracowanie na tej podstawie jednolitego wzorca rozwiązania poszerzającego się problemu. Ponadto, należałoby wyciągnąć wnioski odpowiadające na następujące pytanie. Czym jest spowodowane zjawisko fałszywych oświadczeń i w jakich sprawach dominuje?

Tabela 10. Przestępstwa, będące przedmiotem sprawy, w której złożono fałszywe oświadczenie

Przestępstwa, będące przedmiotem sprawy, w której złożono fałszywe oświadczenie	Liczba spraw o dane przestępstwo	Procent w stosunku do całości
Prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a k.k.)	1	2,38%
Zawiadomienie o przestępstwie niepełnionym (art. 238 k.k.)	1	2,38%
Naruszenie zakazu sądowego (art. 244 k.k.)	14	33,33%
Falszowanie dokumentu (art. 270 k.k.)	3	7,14%
Wyludzenie poświadczenie nieprawdy (art. 272 k.k.)	4	9,52%
Użycie poświadczeń nieprawdy (art. 273 k.k.)	1	2,38%
Oszustwo (art. 286 k.k.)	2	4,76%
Brak przestępstwa w związku z jakim złożono fałszywe oświadczenie	16	38,10%
Ogółem	42	100,00%

Źródło: Akta spraw..., op. cit.

V. Wnioski

Celem podjętych badań akt sądowych było uzyskanie możliwie pełnego materiału dotyczącego motywów składania fałszywych oświadczeń oraz cech osobowościowych składających je sprawców. Wyniki przeprowadzonych badań mogą okazać się pomocne nie tylko w ocenie bieżącej sytuacji, lecz także w próbie wyciągnięcia wniosków odnośnie sposobów zwalczania omawianego przestępstwa. Dlatego też tak istotne jest stworzenie katalogu środków ograniczających zjawisko fałszywych oświadczeń w oparciu o te, najczęściej występujące w praktyce przyczyny ich składania. Bowiern sposobów walki z omawianym zjawiskiem należy doszukiwać się przede wszystkim u jego źródeł. Konieczne jest tu także uwzględnienie faktu, że w pewnych typach postępowań, czy typach przestępstw będących przedmiotem sprawy pojawiają się znacznie częściej niż w innych jego rodzajach.

STRESZCZENIE

Należy podkreślić, że przestępstwo określone w art. 233 § 6 k.k. jest stosunkowo rzadko przedmiotem artykułów oraz wszelkich prac naukowych z zakresu prawa karnego, mimo że jest ono bez wątpienia ważnym i istotnym zagadnieniem z punktu widzenia praktyki prawniczej i dobra wymiaru sprawiedliwości oraz pośrednio – uczestników każdego toczącego się postępowania. Wobec powyższego, w artykule omówiono wyniki badań empirycznych 42 spraw sądowych prowadzonych w III, VII i XV Wydziale Karnym Sądu Rejonowego w Białymstoku, a zakończonych w latach 2007–2010 prawomocnym wyrokiem. Celem badań było uzyskanie materiału dotyczącego motywów składania fałszywych oświadczeń wraz z wyszczególnieniem cech osobowościowo poznawczych sprawców przestępstwa z § 6 art. 233 k.k. Wyniki przeprowadzonych badań wykazały w stosunku do ogółu fałszywych oświadczeń znacznie większą liczbę fałszywych oświadczeń w pewnych typach postępowań prowadzonych na podstawie ustawy, czy rodzajach przestępstw w związku z którymi zostały złożone. Nabiera to istotnego znaczenie zarówno z punktu widzenia ograniczania badanego zjawiska, jak i ułatwienia pracy podmiotów, przed którymi takie oświadczenia mogłyby być złożone.

SUMMARY

It must be highlighted that the crime defined in Article 233 § 6 of the Criminal Code is seldom a subject matter of articles and scholarly works on criminal law although it undoubtedly is an important and significant issue from the point of view of legal practice, the good of law enforcement and, indirectly, those who are involved in every proceeding. Due to that the article discusses the results of the research into 42 court cases carried out in the Criminal Divisions III, VII and XV of the Regional Court in Białystok that were concluded with a valid sentence in the years 2007–2010. The research was aimed at obtaining materials concerning the motives of making false statements and profiling the perpetrators of the crime defined in Article 233 § 6 of the Criminal Code. The research results show that the proportion of false statements in some specific statutory proceedings or some types of crime in connection with which they were made is much bigger than the total rate of false statements. It is especially important from the point of view of the discussed phenomenon prevention as well as facilitating the work of the bodies receiving such statements.